



Oulu

18.2.2010

POHJOIS-POHJANMAAN LINTUTIETEELLINEN YHDISTYS RY (PPLY)
PL 388
90101 Oulu

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto
PL 113
90101 Oulu
kirjaamo.pohjois@avi.fi

Hakija:
Oulun kaupunki / Oulun Vesi, Kasarmintie 29, 90015 Oulun kaupunki

Asia:
Viinivaara-Kälväsvaara alueen ja Ylikiimingin harjujakson pohjavedenottamoiden rakentaminen ja pohjaveden ottaminen, Utajärvi, Oulu ja Pudasjärvi

Viite:
PSAVI/1/04.09/2010

Mielipide Viinivaara-Kälväsvaara alueen ja Ylikiimingin harjujakson pohjavedenottohankkeesta

Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys (jatkossa PPLY) vaatii hakemuksen hylkäämistä. Oulun kaupungille / Oulun Vedelle ei tule myöntää lupaa pohjavedenottoon Viinivaaran-Kälväsvaaran ja Ylikiimingin harjualueilta veden otosta aiheutuvien muun muassa luonnonsuojelulain 10 luvun 66 §:n, luonnonsuojeluasetuksen 1 luvun 2 §:n ja Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivin 2009/147/EY (EU:n lintudirektiivi) vastaisten seurausten johdosta.

Hakija perustelee hakemustaan vedenhankinnan varmuuden parantamisella sekä pyrkimyksellä toteuttaa valtakunnallisia vesihuollon tavoitteita. Hankekuvauksessa esitetään tavoitteena olevan, että poikkeusoloissa vettä voitaisiin jakaa verkostosta 50 l asukasta kohti eli yhteensä noin 7500 kuutiota vuorokaudessa. Suhteutettuna tähän hakemuksen mukainen vedenotto, 32 500 kuutiota vuorokaudessa, on rankasti ylimitoitettu varsinkin, kun otetaan huomioon naapurikunnilta ja Hangaskankaalta jo nykyisin lyhytaikaisesti saatava varavedenotto vajaa 5000 kuutiota/vrk. Tästä syystä hankkeessa pitää ottaa tutkittavaksi myös vaihtoehto, jossa uusi kapasiteetti yhdessä jo olemassa olevien varajärjestelmien kanssa riittäisi poikkeusoloissa tuottamaan vettä oululaisille vesienhuollon tavoitteen mukaisen 7500–8000 kuutiota vuorokaudessa.

Aiotusta pohjavedenotosta Kälväsvaara tuottaisi 4000 kuutiota/vrk, Ylikiiminki 5500 kuutiota/vrk ja Viinivaara 23 000 kuutiota/vrk, josta Pitääminmaan osuus olisi

2400 kuutiota/vrk. Ympäristöviranomaisen (Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus) on päättänyt, että hanke ei Kälväsvaaran 4000 kuution vuorokausioton määrällä vaadi luonnonsuojelulain 66 pykälän mukaista valtioneuvoston poikkeuslupaa, koska hanke ei ole enää luontoarvoja merkittävästi heikentävä Olvassuon Natura-alueelle. Ympäristöhallinnon näkemys perustuu mallinnuksiin ja arviointeihin, joiden varmuutta erityisesti Pitääminmaan veden oton osalta ei voida taata. Näkemykseen on saattanut myös vaikuttaa ympäristökeskuksen periaatteessa myönteinen kanta hanketta kohtaan. Metsähallitus toteaa lausunnossaan, että uuden suunnitelman mukaisesti toimittaessa kielteiset vaikutukset Kälväsvaaran suunnalla vähenevät, mutta Pitääminmaan osalta merkittävätkään vaikutukset Olvassuon luontotyypeille ”aapasuot” ja ”humuspitoiset järvet ja lammet” eivät ole poissuljettuja. ”Lähteiden ja lähdesoiden” luontotyyppiin kohdistuisi Metsähallituksen mukaan niin ikään paikallisesti selvä vaikutus.

Lintuihin kohdistuvat vaikutukset

Olvassuo-Oravisuo-Näätäsuo-Sammakkosuo on luokiteltu kansallisesti ja maailmanlaajuisesti tärkeäksi lintualueeksi (Important Bird Area FI034). Aapasuot ja humuspitoiset järvet ja lammet ovat tärkeitä elinympäristöjä usealle lintulajille. Olvassuon Natura-alueen Pitääminmaan ja Pikku Olvasjärven puoleisella osalla linnusto on hyvin runsas. Siellä pesivät EU:n lintudirektiivin liitteessä 1 mainituista erityisesti suojeltavista lajeista yksittäisparein ainakin kuikka, laulujoutsen ja muuttohaukka sekä runsaslukuisina kaakkuri, kurki, teeri, kapustarinta ja liro. Kahlaajien määrä olisi luultavasti huomattavasti suurempi ilman muuttohaukan saalistusvaikutusta. Lähteiden kuivumisella ja suon veden pinnan laskulla olisi merkittäviä haitallisia vaikutuksia alueen vesi- ja kahlaajalinnustoon ja sen seurauksena muuttohaukkaan, koska suurimmat lintutiheydet ovat suon märimmissä ja rehevimmissä lähteikköisissä osissa.

PPLY:n tietojen mukaan Pikku Olvasjärven pohjoispuolisilla rimmillä pesii ainakin 5-10 paria kaakkureita, mikä käsittää koko Olvassuon Natura-alueen kaakkurikannan ja on valtakunnallisesti merkittävä yhdyskunta. Kaakkuri on yksi kriteerilajeista, joiden perusteella alue on luokiteltu arvokkaaksi lintualueeksi. Kaakkurille ja kuikalle veden laatu ja veden korkeus ovat tärkeitä, sillä ne kalastavat kirkkaissa vesissä ja pesivät rantahetteillä tai kelluvilla turvelautoilla maapedoilta suojassa. Pitääminmaan vedenotto tulisi heikentämään veden laatua ja laskemaan veden pintaa Pikku Olvasjärvessä ja sen ympäristössä, mikä saattaisi pahimmillaan johtaa kaakkureille ja kuikille sopivan pesintäympäristön tuhoutumiseen.

Euroopan Unionin lintudirektiivin 4. artiklan 1. kohta edellyttää, että direktiivin liitteessä 1 mainittujen lajien elinympäristöjä on suojeltava erityistoimin, ja jäsenvaltioiden on osoitettava erityisiksi suojelualueiksi näiden lajien suojelemiseen lukumäärältään ja kooltaan sopivimmat alueet. Kaakkuri on liitteessä 1 mainittu laji, johon tulee direktiivin mukaisesti kiinnittää erityistä huomiota, koska se on herkkä muutoksille elinympäristössä ja harvinainen pienen pesimäkannan takia. Olvassuon Natura-alue on lintudirektiivin tarkoittama kaakkurille tärkeä suojelualue. Lintudirektiivin 4. artiklan 4. kohta edellyttää, että jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaiset toimenpiteet 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuilla suojelualueilla elinympäristöjen huonontumisen estämiseksi.

Suunnitelman mukainen vedenotto Pitääminmaalta vaikuttaisi merkittäväsi alueella pesiviin kaakkureihin ainakin kahdella tavalla:

- Keskipikesällä pesinnän ollessa kriittisessä vaiheessa veden pinnan laskun aiheuttama vähäinenkin rantatörmän korkeuden kasvu estää pieniä poikasia nousemasta vedestä (kaksi ensimmäistä viikkoa poikaset ovat maissa 90 % ajasta).
- Pinnan laskiessa rantatörmä alkaa kasvaa heinää, mitä kaakkurin poikaset eivät kestä, koska ne tarvitsevat koko lammella olon ajan sammalta ruuansulatukseensa.
(BirdLife Suomen Kaakkurityöryhmän koordinaattori Kalevi Eklöf, kirjallinen tiedonanto)

Vastauksessaan Metsähallituksen muistutukseen Oulun veden käyttämä konsulttiyhtiö esittää, että Metsähallitus on erottanut Pitääminmaan vedenotosta Olvassuohon kohdistuvat vaikutukset Natura-alueen kokonaistarkastelusta. Kuten edellä kuvattu Olvassuon kaakkurikannan keskittyminen juuri Pitääminmaan lähistölle osoittaa, Natura-alueen eri osat ovat erilaisia ja yksistäänkin luonnonsuojelullisesti arvokkaita. Natura-alueeseen kohdistuvien kokonaisvaikutusten tarkastelu nimenomaan edellyttää kunkin alueen osan ominaispiirteiden huomioimista ja alueen merkityksen arvioimista suhteessa koko suojelualueeseen kunkin suojeltavan lajin tai luontotyypin kannalta erikseen. Tässä suhteessa Oulun veden vastaus Metsähallituksen muistutukseen on suorastaan ala-arvoinen.

Kälväsvaarassa ja Olvassuolla Kälväsvaaran välittömässä läheisyydessä pesivät voimakkaasti taantuneista lajeista ainakin riekko ja pohjansirkku ja lintudirektiivin 1. liitteen lajeista runsaslukuisena ainakin laulujoutsen, kurki, teeri, metso ja liro. Lisäksi Kirkaslammella pesii kuikka. Linnusto on tälläkin alueella keskittynyt suon märimpiin ja rehevimpiin lähteikköisiin osiin, joiden kuivumisella olisi haitallisia vaikutuksia alueen lintujen pesintään, mikä johtaisi lintukantojen pienenemiseen ja mahdollisesti joidenkin lajien häviämiseen. Kanalintupoikueet ruokailevat alkukesällä runsaasti hyönteisravintoa tarjoavilla rehevillä suonlaidoilla, joiden muuttuminen kuivemmiksi ja karummiksi heikentäisi kanalintujen poikasten ravinnonsaantia ja suojautumismahdollisuuksia, jolloin runsaat kanalintukannat väistämättä vähenisivät. Kälväsvaarasta suunniteltu 4000 kuution vedenotto tulee YVA-selvityksen perusteella muuttamaan Kirkaslammen tilaa siten, että vedenkorkeuden vaihtelut lisääntyvät ja veden laatu heikkenee, jolloin kuikan pesinnän onnistuminen lammella saattaa käydä mahdottomaksi.

Pohjavedenoton vaikutuksia Olvassuon muiden vaikutusalueella olevien kosteikkojen linnustoon ei ole riittäväsi selvitetty. Tästä hälytyttävänä esimerkkinä on se, ettei hakijan hakemuspapereissa ole minkäänlaista mainintaa Olvassuolla Pitääminmaan lähistöllä pesivistä kaakkureista, vaan tyydytään toteamaan ylimalkaisesti: *"Vaikutukset linnustoon jäänevät vähäisiksi"*. PPLY katsoo myös tärkeäksi Metsähallituksen huomion siitä, että Pitääminmaan vedenoton vaikutuksia Olvassuohon ei ylipäätään ole riittävästi selvitetty. Hankkeella tulisi väistämättä olemaan veden pintaa alentava ja ravinteisuutta vähentävä vaikutus Olvassuon lisäksi usean muun suon kohdalla, jolloin myös lintujen määrä näillä soilla vähenisi ja jotkin lajit häviäisivät kokonaan. Mikäli hanketta päätetään jatkaa,

tulee pohjavedenoton vaikutus kaikkien vaikutusalueella olevien soiden ja lampien veden määrään ja laatuun selvittää tarkasti ja näiden soiden ja lampien linnusto on selvitettävä riittävällä tarkkuudella maastossa tehtävin linnustokartoituksin, jotta vedenoton vaikutuksia eri lintulajien suojelun tasoon voidaan arvioida.

Ympäristövaikutusten arviointiselostuksessa on laajasti esitetty vaikutusalueen lähteikköluonnon tilaa ja luontoarvoja, jotka todetaan erityisen edustaviksi. Siinä todetaan esimerkiksi hankkeella olevan kaikissa vaihtoehdoissa Viinivaaran, Pitääminmaan, Sarvivaaran ja Vaananharjun alueilla voimakkaita vaikutuksia suurimpaan osaan luonnontilaisista lähteistä ja niiden lähiympäristön lähdevaikutteisista soista. Hakemusasiakirjoissa on lukuisia kuvia lähdepurojen varsien rehevistä luonnontilaisista runsaasti lahopuuta sisältävistä metsistä. Muutoin karuhkossa metsäympäristössä linnusto keskittyy voimakkaasti tällaisiin elinympäristöihin. Uhanalaisista lintulajeista puronvarsimetsissä pesii mm vaarantuneeksi luokiteltu pikkutikka ja lintudirektiivin 1. liitteen lajeista pohjantikka. Ilmaston lämmitessä monien nykyään hieman eteläisempien lintulajien, kuten uhanalaisen pikkusiepon levinneisyys tulee siirtymään kohti pohjoista, jolloin rehevillä luonnontilaisilla lähdepuroilla on valtakunnallisestikin entistä tärkeämpi merkitys linnuston monimuotoisuuden säilymiselle. Hankkeen vaikutusalueella olevien lähteiden kuivuminen kuivattaisi laajasti lähdepuroja, mikä muuttaisi niiden vaikutuksesta syntyneiden reheviin puronvarsimetsien ominaispiirteitä linnustollekin haitallisella tavalla. Ravinteisuuden väheneminen hidastaa puuston kasvua ja pitkällä aikavälillä muuttaa puuston rakennetta vähälinnustoisten karujen kankaiden suuntaan. Puronvarret ovat metsälain suojaamia elinympäristöjä, joiden lain suoja häviäisi puron myötä. Pohjavedenotolla tulisi siis olemaan ainakin pitkällä aikavälillä merkittäviä haitallisia vaikutuksia myös maalinnustoon uhanalaiset lajit mukaan lukien.

Hankkeen pilkkomisesta

Kiiminkijoen virtaamamenetyksiä korvaavalle Ison Olvasjärven säännöstelylle sekä entisen turpeenottoalueen, Vainionsuon, vesivarastolle aiotaan hakea lupaa vasta pohjaveden ottoluvan ratkaisun jälkeen. Tällainen hankkeen pilkkominen osiin on haitallista lupaharkinnan kannalta ja heikentää mahdollisuuksia arvioida kaikkia ympäristövaikutuksia kokonaisuutena.

Yhteenveto

Hankkeen kielteiset ympäristövaikutukset ovat kokonaisuutena niin suuria, että esitettyä pohjavesimäärää ei voida kestävästi ottaa suunnittelualueelta. Haittoja ei voida lieventää merkittävästi eivätkä korvaavat suojelutoimet ole mahdollisia pienvesien ja koskemattoman suoluonnon uhanalaisuuden takia. PPLY:n mielestä luvan myöntäminen hankkeelle edellyttää luonnonsuojelulain 10 luvun 66 §:n mukaista valtioneuvoston poikkeuslupaa, jolloin hankkeen pitäisi olla erittäin tärkeä yleisen edun kannalta ja sille ei tulisi olla vaihtoehtoja. PPLY:n näkemyksen mukaan hanke ei täytä poikkeusluvan vaatimuksia eikä sen käsittelyä siten tule jatkaa.

Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys ry

Esa Aalto

puheenjohtaja

Aija Lehikoinen

sihteeri